

A minimalist illustration in light gray shows two hands reaching towards each other. The hand on the left is positioned higher and further back, while the hand on the right is lower and closer to the viewer. Their fingers are extended, creating a sense of tension and longing as they approach each other.

Ellen Merete Wilkens Finnseth

Berøringen

Om det umulige møde
mellem Gud og menneske

Boedal

Berøringen

Om det umulige møde mellem Gud og menneske

Ellen Merete Wilkens Finnseth

© 2018 Vårt Land forlag, Oslo

Vårt Land forlag er et imprint i Mentor Medier AS.

Bogens originaludgave er udgivet på norsk med titlen

Berøringen – Om det umulige møtet mellom Gud og menneske

© i Danmark: Boedal 2020

1. udgave, 1. oplag

ISBN: 978-87-93062-34-4

Oversættelse: Leif E. Kristensen

Omslag og grafisk formgivning: David Lund Nielsen

Tryk: Tarm Bogtryk

Bibelcitater er gengivet efter Det Danske Bibelselskabs
autoriserede oversættelse © 1992

Forlaget Boedal

Jernbanegade 7

3300 Frederiksværk

post@boedal.dk

www.boedal.dk

Indhold

Forord	7
1. Spørgsmålet: Er du den, der kommer? <i>Var Jesus virkelig Gud?</i>	13
2. Gud bor hos os: Jesus fra Nazaret <i>Evangelierne Jesus – det umulige møde</i>	25
3. At blive et menneske: Ignatius af Antiokia <i>Om de første kristne menigheder og en Gud, der er nærværende</i>	39
4. Det Guds håndværk, som vores kød er: Irenæus af Lyon <i>Om hundredtallets store teolog og troen på det gode skaberværk</i>	61
5. At sætte Jesus i system: Om kirken, kontrollen og undringen <i>Overgangen til en kristen statsmagt og den arianske strid</i>	83

6.	Den ubegribelige Gud: Gregor af Nazianz <i>Om 300-tallets poetiske teolog og et sprog for det, der ikke kan begribes</i>	105
7.	At efterligne Kristus: Om den modige Makrina <i>En kvindelig pionér i det 4. århundrede</i>	133
8.	Mødets mysterium. Det personlige som Guds bølgelængde	155
9.	En Gud, der baner sig vej gennem mørket: Gregor af Nyssa <i>Om at længes efter at se Gud</i>	179
10.	Et rum for det menneskelige: Maximus Bekenderen <i>Om Jesu to viljer og en munk, som går mod strømmen</i>	203
11.	Hans kærlighed til mig har bragt hans storhed på knæ	225
	Noter	237
	Litteraturliste.....	245

Forord

I de sidste dage af sit liv blev Johannes grebet af tvivl. Johannes Døber, det allerførste kristne menneske. Det var ham, der havde udpeget Jesus i folkemængden. Det var ham, der havde mærket vægten af kroppen, da han døbte ham i Jordanfloden. Og det var ham, der var modig nok til at sige det højt: "Jeg har set det, og jeg har vidnet: Han er Guds søn."

Men en dag blev Johannes hentet ind fra ørkenens frie vidder af landsfyrsten Herodes og smidt i et fangenhul. Det var der, tvivlen begyndte at trænge sig på. Han var alene og lukket inde, og han mærkede visheden smuldre. Spørgsmålet begyndte at gnave: Var det virkelig Jesus, der var Messias? Den Jesus, han havde brugt hele sit liv på at lede efter og pege på? Eller havde han taget fejl? Var det hele en illusion? Da var det, Johannes sendte to af sine venner til Jesus for at spørge ham direkte: "Er du den, der kommer? Eller skal vi vente en anden?"

Det spørgsmål har levet lige så længe, mennesker har troet på Jesus. For troen er ikke en kontrolpost, den er ikke et pansret tårn med joysticks

og skærme, som giver det store overblik. Den tro, der er opkaldt efter Kristus, lever i det åbne rum mellem mennesket og den ufattelige Gud, den er et nærvær, en relation mellem mennesket og en helt ukontrollerbar Anden. Den vokser i den sult og længsel, der rækker hånden ud efter liv. Derfor handler troen også om ventetid, om uvished og stadig nye vandringer i et ukendt landskab, og om overraskende møder og længselsfuld berøring.

Også i vores tid flammer spørgsmålene om Jesus stadig op. Hans navn rummer stadig en vis provokativ kraft. Hans billede gengives på badesandaler eller tapetseres på toiletvægge, som vil man tømme det for den sidste dråbe af kraft, før man smider det fra sig.

Men også det modsatte forekommer. I et landskab, hvor intet længere tages for givet, og mange er helt fremmede for kristen tro, lader en dansk musiker og meditationslærer sig døbe 72 år gammel og fortæller med nøgen stemme i radioen om Kristus, "tyven", der brød ind i hans virkelighed med en betingelsesløs kærlighed, han aldrig før havde kendt til. Og en svensk journalist på en af landets førende aviser går til alters for at støtte sin funktionshæmmede datter på konfirmationsdagen – og omfavnes af en virkelighed, hun var overbevist om ikke eksisterede.

Selv havde jeg været kristen i mange år, før jeg mærkede spørgsmålet, der luskede rundt i ud-kanten af min bevidsthed. Det var en tid, da livet vaklede under mig, en tid, hvor jeg ledte efter et nyt og bedre fodfæste. Og jeg mærkede tvivlens stemmer trænge sig ind på mig, det massive råb fra samtidens profeter. Den kolde tvivl kværnede i tankerne, den tvivl, der vil analysere, distancere og sortere. Men også hjertets usikkerhed: Bryder du dig virkelig om mig? Kan jeg regne med dig, Gud, når det kommer til stykket?

Jeg forsøgte at ignorere spørgsmålene, angrebene mod den tro, der har båret mig og givet mig håb så længe. Men så mødte jeg mit eget spørgsmål et uventet sted, jeg genkendte det midt på Bibelens sider, i Johannes Døbers nagende spørgsmål til Jesus: Er du den, der kommer?

Er du den, der kommer? Kristendommens eksistensberettigelse og inderste virkelighed afhænger af svaret på det spørgsmål. Kan denne mand, der levede for så længe siden, virkelig være Gud selv, Gud, som trodsede al logik, alle vores forestillinger om guddommeligt mysterium og almagt, for at vandre blandt menneskene og oplyse dødsriget med sit nærvær?

Min rejse med Johannes' spørgsmål er blevet en dialog mellem min egen tid og erfaring på den ene side, og dem der undrede sig og troede på

Jesus i kirkens tidligste historie, på den anden. Jeg har mødt en hengiven tro på Jesus hos mennesker, der levede i kristendommens første seks århundreder. Jeg har mødt den stærke erfaring, som voksede frem hos dem, der så Jesus med egne øjne, og hos dem, der senere fortæller om hans skjulte nærvær.

Kirken rejste sine bygningsværker og formede sit sprog omkring det mysterium, der vendte alting på hovedet: En mand, der sagde, at han var Gud. Der er mere end tusinde år mellem os og dem, men når vi graver lidt, er det de samme spørgsmål, der lever videre, den samme længsel, der ikke vil dø.

Jeg opsøger Ignatius af Antiokia, der var præst i en af de tidligste kristne menigheder, Irenæus af Lyon, der var biskop i Frankrig i det andet århundrede, Gregor af Nazianz, der var 300-tallets store digterteolog. Jeg skriver om Gregor af Nyssa og hans kloge søster Makrina, der også levede i det dramatiske fjerde århundrede i en tid, der både rummede ørkenens asketer og mystikere og en nyorganisering af kirken som Romerrigets religion. Til sidst opsøger jeg Maximus Bekenderen, en klog og berejst munk, der med livet som indsats satte sig op imod både kejseren og sin egen kirke, da han i 600-tallet holdt fast ved og tydeliggjorde det centrale paradoks i den kristne tro: at Jesus er sand Gud og sandt menneske.

Disse personer er alle velkendte navne i kirkens historie, og jeg gør ikke noget forsøg på at give en dækkende beskrivelse af deres mangfoldige indsigter. Selv er jeg hverken teolog eller forsker, men har forsøgt at lære af dem, der ved mere end mig. Og jeg har taget min egen erfaring og kundskab med på opdagelsesrejsen.

Det er blevet til en fortælling med tre tråde, der fletter sig sammen. For det første rids og øjebliksbilleder fra kirkens farverige historie i de første seks-syv århundreder. For det andet det spørgsmål, der er mit kompas, hvem Jesus er? – om det paradoksale og uforståelige ved ham, og om hvordan vi som små mennesker kan nærme os hans virkelighed. Den tredje tråd, som altid vil være der, og som jeg har valgt at gøre tydelig i teksten, er min egen erfaring og dermed også min egen tids famlende spørgsmål i mødet med en Jesus, vi aldrig helt kan begribe.

Hvordan kan vi tro på denne mand, der sagde, at han var Gud? Det er et alt for stort spørgsmål, og jeg har ikke udtømmende svar. Men at kredse omkring det spørgsmål er i sig selv en bøn. Og jeg håber, at denne tekst kan bidrage til, at det lever videre, det spørgsmål, vi i sidste ende kun kan rette til ham selv:

Er du den, der kommer?

1.

Spørgsmålet: Er du den, der kommer?

Var Jesus virkelig Gud?

Kristendommen er tilsyneladende naiv. Hvis man ønsker at være religiøs, findes der mange alternativer, der fremstår som langt mere raffinerede. Se blot på Asiens smukke og storslåede kosmologi, der åbner uendelige rum omkring vores verden, og på Østens dybsindige filosofier om eksistensen og dens grundvilkår. Eller se på islam, der trofast peger på en stor og hellig Gud og nægter at fange ham ind i menneskelige billeder, men blot viser tilbedelsens retning i moskeernes smukke mønstre og kalligrafier.

Men vi, som er kristne, vi tror på en Far i himlen. Og i søndagsskolen lærer vi om en rar mand iført lange, hvide gevandter – det gode menneske fra Nazaret – ham, der satte sig ned og tog børnene på skødet. Hele kristendommen bygger på dette ene menneskes eksistens: Jesus med tilnav-

net Kristus. Evangelierne beretninger om ham er enkle og ukomplicerede. Og noget i den enkelhed støder imod alle forestillinger om guddom og kosmisk almagt. For vi tror, vi ved, hvem han er.

*

Jesus har jeg kendt til, siden jeg var en lille pige. Han har altid været der et sted omkring mig, sammen med naboer, onkler og tanter. Med en naturlig og fordringsløs autoritet betragtede han mig fra børnebibelens sider. I søndagsskolens fortællinger kom han mig diskret i møde.

Jeg husker den allerførste gang, jeg hørte fortællingen om den barmhjertige samaritaner. Jeg sad yderst på en træbænk sammen med andre børn, og mine ben nåede ikke ned til gulvet. På flonellografen foran os var der sat et æsel op og ved siden af lå en mand på jorden – de var helt alene, æslet og manden, og de havde det dårligt; det kunne også den treårige leve sig ind i. Men så kom han, den gode mand. Pludselig var han i fortællingen, han, som var stærk og kunne hjælpe. Jeg husker den glæde, der løb igennem mig netop da. I min bevidsthed var det Jesus selv, der bøjede sig ned til den mand, som nogen havde slået og mishandlet. Han havde øjne, der så, og han var stærk nok til at bære. Det var der, min tillid til ham begyndte at spire frem.

I barndommens hverdage holdt Jesus sig i baggrunden og krævede ikke nogen særlig opmærksomhed. Og alligevel, med barnets intuition vidste noget i mig, hvem jeg kunne gå til, når det virkelig gjaldt. Hvem der var den sidste instans. Hans virkelighed fandtes som små, næsten umærkelige tilflugtssteder – i aftenbønnen, i Anne de Vries' børnebibel.

I kirken sad jeg med mine svedige fingre foldet under hele den lange gudstjeneste. For den var jo der fremme i koret, den kraft, der var Gud. Rundt om de mægtige søjler i Skt. Bendts kirke voksede den som usynlige rodskud, alvidende og mægtig. Og under aftenbønnens gammeldags ord lå den stille trøst. Der gemte han sig, Jesus, og fulgte med i alt det, der skete. Opmærksom og usynlig midt i vores hverdage så han alle ting og vidste mere, end menneskene vidste.

Men tiden lægger et tågeslør over det enkle og får tilliden til at blegne. Man lærer at blive mistænksom, man lærer ikke at forvente for meget. På den lille skole i Jyllinge blev vi i 1967 taget imod med venlighed og salmevers. *Nu alle jordens børn deres øjne opslå, nu sneglen med hus på ryg vil vandre*, sang vi i Brorsons smukke morgensalme. Ordene var glædespunkter, de havde farve og vibrerede af skønhed og trøst og var lige så nære og konkrete som Søren og Mette i læsebogen.

Men med tiden forstod jeg, at disse ord ikke var pensum, at de ikke var en del af den virkelighed, klasselokalet lukkede sig om. De hørte sammen med uvæsentlige fritidssysler som eventyr og fantasilege og var ikke virkelige, sådan som regnestykker og kommaregler var. Efterhånden som 1970'erne tog form, blev de kritiske spørgsmål om tro stillet stadig tydeligere i klasselokalet. *Kan det nu også passe? Ja, men har du tænkt over, at ...* Langsomt piblede spørgsmålene ned til den ti-elleve-åriges ører.

Vi var generationen, der for alvor skulle oplæres til at blive gode, kritiske og gudløse mennesker. Vi skulle indprentes selvbevidsthed og den kalkulerende kontrol, der var modernitetens højdepunkt. Og langsomt blev alle åbne rum dækket af forklaringer. Snart var der ingen gemmesteder tilbage for det forunderlige og smukke. Lærerne vidste mere end børnene. De vidste det med en selvsikker ro, som jeg ikke satte spørgsmålstejn ved. Vores religionslærer fortalte os pligtskyldigt bibelhistorierne og spillede så smukt på sin violin – nogen sagde, han var ateist, og jeg opfattede den syrlige tone, der med tiden blev tydeligere i hans fortællinger; de rummede en vrede, men også en sorg, tror jeg, for han var en mand, der elskede skønhed.

Jeg forstod, at det blev forventet, at jeg skulle slippe farverne og salmernes magiske ord og træ-

de ind i kundskabens selvsikre klarhed. Men jeg var ulydig, og jeg sagde det ikke til nogen.

Et tillidsfuldt barn kan umiddelbart tage ham til sig, ham, der hedder Jesus. Men barnehjerner er formbare. De får ar og mørke kroge og en hel masse kundskab, der skal fordøjes og sorteres.

Elleve-tolv år gammel sad jeg i et frikvarter på kanten af en bænk. Det var en kold og grå novemberdag. Skolegården var et 1960'er-monument, et firkantet rum med skarpt optrukne former, og de få træer, der var, stod indeklemte på rad og række langs asfaltens lige kanter. Da klokken ringede ind den dag, mærkede jeg en protest i mig, en sorg over det frosne og alt for forudsigelige, der omgav mig. Jeg, der ellers var sød og medgørlig, besluttede mig for at komme for sent, stjæle mig til et frirum. Og netop da begyndte det at sne.

Fnuggene faldt som varsomme hænder over alt. Jeg så de hvide, vajende flager, men jeg ville ikke lade mig trøste så let. Det er jo bare klumper, tænkte jeg, uformelige klumper af tilfældigt hvidt. De smukke snekrystaller, jeg har set i børnebøgerne, er bare romantiske fantasier, de voksnes verden er ikke sådan. Det har jeg forstået: Der findes altid en kold og logisk forklaring, som slukker det smukke i tingene og efterlader mig med denne underlige fremmedhed.

I næste øjeblik fik jeg øje på et snefnug, der

var landet yderst på min vante, og for første gang så jeg det selv; det lå der og lyste helt perfekt med alle detaljerne, et snekrystal faktisk har. Var det fantasien, der løb af med mig? Jeg studerede den smukke form grundigt og mærkede en overraskende glæde indhente mig, berøringen fra en virkelighed, jeg troede var tabt for altid. Og netop da stod det klart for mig: Den er der inderst inde alligevel, eventyrenes og salmeordenes virkelighed – uanset hvad de alle sammen siger!

Derefter gemte jeg troen som en skat i hemmelige rum. Når kammeraterne i skolegården gjorde nar af dem, der bad aftenbøn, sænkede jeg rødmende blikket og sagde ingenting. Senere, på socialpædagogisk seminarium, var der nogen, der sladrede om min tro. Så rømmede læreren sig – jeg husker ham som en usikker og venlig mand – og sagde, som det passede sig for en god socialistisk lærer i 1982, at han mente, at man for længst havde fundet ud af, hvor i hovedet "Gud" sad. Jeg sagde ingenting. Jeg forstod, at de ikke ville forstå det. Og holdt endnu mere fast om min skat.

Han var min, og samtidig gik det lidt efter lidt op for mig, at ingen kan gøre Jesus til sin ejendom. I takt med at jeg blev ældre og fik nye livserfaringer, når ny kundskab skubbede til mit verdensbillede, og mørket brød ind og gjorde alting uklart, da gik mine alt for enkle billeder af

ham i opløsning igen og igen. Uventet og ofte når jeg havde allermest brug for ham, var han der med trøsten og den dybe fred, jeg ikke kunne finde andre steder. Men han kunne også forsvinde, ganske pludseligt, og jeg måtte finde ham igen, gribe efter hans hånd i mørket endnu engang.

Mysteriet – når det mægtige og skønne åbner sig. Det sker kun sjældent, at det alt for store finder vej gennem sansernes labyrinter, sprænger sig åbne rum af klarhed og lader os genkende en flig af underet. Det, der er så virkeligt, at min egen eksistens bliver uvæsentlig, det, der berører mig så tydeligt, at jeg kan slippe grebet et kort øjeblik og falde på plads, på netop min plads i glædens tyngdepunkt.

De fleste dage er troens sanser lukkede. Jeg går forbi mysteriet med denne blindhed, der er blevet en vane, en velordnet flade, jeg støtter mig til og finder mening i. Men i det helt selvfølgelige ligger skjulte dimensioner gemt, her ånder mysteriet med hele sin virkelighedskraft og venter på, at jeg skal modnes og blive modig nok til at opfange blikket, der følger mig gennem hverdagene, tålmodig som åndedrættet selv. De fleste dage er det mig, der bliver båret af mysteriet. Det vugger mig tavst og selvfølgeligt, som moderen vugger det ufødte barn. Og venter på et møde.

Det Nye Testamente fortæller, at Johannes var den første i det offentlige rum, der så, at Jesus var noget specielt. "Se!" sagde han og pegede ham ud i mængden. Og de så en mand som andre mænd, en israelit med bare fødder, og vidste nok ikke helt, hvad de skulle tænke. De mennesker, der var samlet ved Jordan-floden, tænkte som vi nøgternt og rationelt, de var fyldt af den sunde skepsis, som livet lærer os. "Måske, måske ikke," tænkte de fleste sikkert, da de hørte, hvad Johannes sagde. Der var så mange, der ville finde Messias, så mange, der ville være ham.

Og Johannes selv? Hvis nogen skulle have en klippefast tro på Jesu guddommelige identitet, så måtte det vel netop være ham? Johannes levede i ørkenen, væk fra larmen og de flakkende viljer. Han var taget derud for at opøve sin lydhørhed. For at finde styrke og integritet til at tale åbent om det, ingen ønskede at høre.

Johannes var ikke bange, han talte frit fra leveren fra sit sted derude i ørkenen med ord, der var skarpe som en nyslebet plov. Han talte om menneskenes hjerter, omvendelse og nye begyndelser – ikke kun for almindelige mennesker, men også for den religiøse elite, også for landets øverste ledere. Nu stod Johannes midt imellem dem og sagde det helt uventede, at Messias allerede var tilstede. "Midt iblandt jer står en, I ikke kender."

Johannes' sandheder blev for stærk kost for øvrigheden. Landsfyrsten Herodes ville ikke lade sig irettesætte offentligt af en vildmand i kameluldskappe, en mand, der oven i købet var blevet et samlingspunkt og en potentiel oprørsleder blandt jøderne. Jesus kaldte Johannes den største blandt kvindefødte, men det var ikke en guddommelig særbehandling, der ventede ham i fængslet. Magthaverens hævn var ubønhørlig, og dette ensomme sted blev hans sidste i verden. Da blev også han overvældet af grublerier og mismod. Var denne Jesus, som han havde vovet pelsen for, virkelig Messias? Johannes famlede efter fodfæste på vejen mod den sidste store grænse. Så var det, at han sendte sine disciple til Jesus med det nøgne spørgsmål:

Er du den, der kommer?

Er du den, der kommer, eller skal vi vente en anden?

Han kunne have undladt at spørge, kunne han ikke? Bare klamret sig til tanken om, at det *måtte* være sådan. At det var for sent at tvivle og alt for smertefuldt at tænke på alternativerne. Men Johannes var en modig mand. Han stillede det spørgsmål, der brændte i ham, og ventede med tomme hænder på et svar.

På grå dage tænker jeg på Jesus som en fremmed, en figur, der er langt væk. Den kolde fornuft

hvisker om "bare" psykologi, projektioner, indbildt trøst, "bare" tilfældige meningsstrukturer. Dette "bare", som er så bedrevidende, som går forbi og lader mig ensom tilbage.

I en postmoderne tid kan man sagtens vælge en smuk fortælling, finde trøst i salmesang og liturgi, selv om man inderst inde tænker, at det alt sammen er et terapeutisk skuespil.

Men det er en øvelse, der hurtigt mister sin kraft. Så jeg begynder at lede efter ham igen, jeg forsøger at nærme mig Jesus og få et tydeligere billede af denne mærkelige mand. Jeg rækker ud efter ham og bevæger mig umiddelbart ind i et vildnis. Gamle billeder krakelerer. Mit blik flakker. Jesus. Navnet kommer så tæt på. Det bryder gennem de mure, jeg har bygget op om min naitet. Jeg er et mistænksomt og nøgternt menneske, og jeg har ofte tænkt, at Jesus er for enkel. Jeg har følt, at dette er en tro, jeg måske må vokse ud af, hvis jeg skal være ærlig, hvis jeg skal blive voksen. Nok længes jeg efter erfaringer, der overskrider hverdagens besværligheder og løfter mig ind i en anden og højere sfære. Men Jesus – er han ikke lidt for ukompliceret? En mand. En ret ung mand. En historisk person viklet ind i denne verdens urenhed og begrænsninger. Som for det meste holder sig til ulærde hverdagsmennesker. Og som sagde en del besværlige ting, når man ser efter.

Hvorfor måtte Gud komme til os på den måde? Hvorfor måtte han henvende sig til os fra et så sårbart og skræmmende enkelt punkt i verden? Med et menneskes hænder og øjne. I det, der er så meget hverdag, i den almindelige menneskelige omgang, hvor vi er blændet af vores fordomme og overlevelsesstrategier og sjældent virkelig *er* den, vi er, og sjældent virkelig *ser* den anden. Hvorfor måtte han komme så tæt på, at vi næsten ikke kan se ham?

Jeg tørster efter en Gud, som er uendelighed, kærlighed og almagt, som er større end min tankekraft, større end min trosfantasi. Der er dage, hvor jeg mærker det mægtige råb, som bor i mig, som søger et gensvar, en dybere grund. Er Jesus da for lille? Kommer der nogen, der er min tillid værdig og møder det mest naive af alle rum i mig, hvis jeg åbner det igen? Kan jeg vove mig ud på så tynd is, være den, der venter uden at vide, og udsætte mig for Jesus endnu engang?